

רשמים בעקבות כניסת התוכנית הלאומית לטיפול בילדים ונוער בסיכון לעיר נתיבות

כתבה: שועא כהן, מנהלת שפ"ח נתיבות

רקע:

העיר נתיבות הנמצאת גיאוגרפית בצפן הנגב, מספר ק"מ מצפון עזה, 4 ק"מ משדרות, החלה כעיר פיתוח ליוצאי צפון אפריקה, במהלך השנים האחרונות התפתחה וגדלה להיות עיר בישראל, מונה 30000 איש, מהווה מרכז בילוי ומסחר למושבים והקיבוצים הסובבים אותה. בשנים האחרונות השכילה העיר לפתח מרכזים ציבוריים כמו עולם הילד ובתוכו יחידה התפתחותית, קונסרבטוריון, מרכז תקשורת מחשבים ומדעים, קריית ספורט, ספרייה עירונית ועוד. אחוז גדול מתושבי העיר הם ילדים בגילאי לידה עד שמונה עשרה, ומערכת החינוך משקפת את המאפיינים הדמוגרפיים והקהילתיות השונות אשר חיות בעיר ובהם: חצרות חרדים, דתיים לאומיים, חילוניים, עולים מברית המועצות ומאתיופיה אשר חיים זה לצד זה בהבנה וקבלה הדדית.

בעיר 26 בתי ספר יסודי ועל יסודי, 80 גני חובה וטרום חובה. התחנה הפסיכולוגית פועלת בעיר במסגרת תחנה אזורית של הנגב הצפון מערבי ומפעילה 7.5 תקני פסיכולוגים קבועים המספקים כ-65% של כיוון חלקי לצרכים, בהיקף כיוון של 65%. מצב זה יוצר עומס רב בעבודת הפסיכולוג אשר בסדר העדיפויות מחויב ראשית כל לעבודה סביב כינוס ועדות על פי חוק הח"מ, עבודה מערכתית וחרום. שעות טיפול פסיכולוגי, פרטני ומשפחתי הינם משאב יקר מאד שכמעט ולא ניתן לספקו. התושבים (שידם משגת) נאלצו לצאת אל מחוץ לעיר למרכזים טיפוליים, בזמן שהרוב הגדול נותרו ללא מענה.

באוקטובר 2008, בעקבות החלטת ממשלה ליישם את דוח שמיד, ובסמוך למבצע "עופרת יצוקה", החלה לפעול בעיר התוכנית הלאומית לטיפול בילדים ונוער בסיכון.

רציונאל לבחירת התוכנית:

התוכנית הלאומית חייבה תהליך תכנון, שכלל מיפוי צרכים ובחירת תוכנית טיפול. תהליך זה הושפע רבות מרשמי המלחמה, אשר הבליטה את הצורך ביצירת מענים בתחום הרגשי- חברתי- משפחתי עבור ילדים ונוער ומשפחותיהם.

אנשי המקצוע מהמחלקות השונות בעיר שהשתתפו בוועדות היגוי על פי רצף הגילאים, בחרו תוכנית מותאמת לצרכים הרגשיים שעלו. נתח גדול מהתקציב יועד לתוכנית של משרד החינוך (שפ"י) המופעלות ע"י השרות הפסיכולוגי בשותפות עם המחלקות האחרות בעיר (הרווחה, החינוך הבלתי פורמאלי, משרד הבריאות ומשרד לביטחון פנים). פסיכולוגים אף הוזמנו לקחת חלק פעיל בתוכנית של משרד הרווחה והבריאות.

תוכנית שפ"י המופעלות ע"י פסיכולוגים הן: חדרי שלווה ומרח"ב (ב- 7 בתי-ספר), "דלת פתוחה" להורים בגיל הרך וקבוצות להורים בגיל הרך. בנוסף פסיכולוגים פועלים בתוכנית משרד הרווחה

והבריאות ובהן, היחידה להתפתחות הילד, מעג"ן וקבוצות לאמהות רווחה. מרבית התוכניות כוללות שעות "צבועות" עבור טיפולים פסיכולוגים לילדים והוריהם ולהדרכת הורים.

התוכניות פועלות לפי מספר עקרונות ובהם, טיפול בכל רצף הסיכון, מהתמודדות עם מצבי סיכון "נורמטיביים" ועד התמודדות עם מצבי סיכון "מורכבים", אפשרות למתן טיפול פרטני לצד טיפול קבוצתי, שיח בין-מקצועי ושיתופי פעולה בין מערכות הבריאות, הרווחה, המתנ"ס וביטחון הפנים, נגישות של המענים הטיפוליים ע"י הכנסתם לתוך מערכת החינוך שהילדים נמצאים בה במהלך שעות היום והעצמה של אנשי הצוות החינוכי.

תשומות ורשמים

הפעלת תוכניות שפ"י במסגרת התוכנית הלאומית בנתיבות עשתה למעשה מהפך בתחום הטיפול הפסיכולוגי ומיצוב שפ"י בעיר בכמה מישורים.

ראשית, הכנסת סל שעות "צבועות", המיועד לטיפול פסיכולוגי פרטני ומשפחתי, יצרה זמינות ונגישות לטיפולים יקרי ערך שלא היו בהישג יד לרוב המוחלט של הורים וילדים. אנו מוצאים שהזמינות והאיכות של הטיפולים הינה קריטית עבור רבים מהתושבים ושביעות הרצון מורגשת בכל המסגרות בהם התוכנית פועלת.

שנית, הכנסת המענים הטיפוליים לתוך בתי הספר הובילה להעצמה ולתחושת מסוגלות ויכולת במוסד החינוכי. הרצינאל מאחורי התוכניות חייב שיתוף מלא של הצוותים החינוכיים בתהליך הטיפולי. הצוותים שותפים לתהליך המיפוי ואיתור הילדים בסיכון, להתאמת תוכנית טיפולית לכל ילד בהתאם לקשייו, למעקב ושותפות בישום התוכניות ואף לקבלת הכשרה ורכישת הבנה וכלים בתחום. לרשות מנהל בית הספר, עומדים מטפלים זמינים ומעורבים. חדרי השלווה מספקים מענה מיידית, "בכאן ועכשיו", ולטווח הארוך, לתלמידים הסובלים מבעיות התנהגות וקשיים רגשיים והם מטופלים ומוחזקים. הדבר מייצר "שקט" במוסד החינוכי שמאפשר לצוות להפנות את מלוא תשומת הלב להוראה ולהתייחסות לכל התלמידים, גם לאלו שאינם דורשים התייחסות טיפולית מקצועית.

נקודה שלישית ומרכזית שיש לציין היא התרומה של התוכנית לשיח הבין מקצועי ולשיתופי הפעולה בין אנשי המקצוע בעיר כאשר הילד במרכז. התהליך כולו חייב סינרגיה בין כל הגורמים הטיפוליים בעיר (חינוך, רווחה, בריאות, מתנ"ס, משטרה, משרד לביטחון פנים, והמגזר השלישי). פועל יוצא היה מיפוי ושקיפות של כל המשאבים והמענים שפועלים בעיר באמצעות המחלקות השונות, איגום וניצול מקסימאלי של המשאבים. התהליך אף חייב שיח רב מקצועי בתוך מערכת החינוך עצמה (מנהל מחלקת חינוך, קבצים, מפקחים, יועצות, פסיכולוגים חינוכיים, עו"ס, פסיכו-תרפיסטים, מטפלים פרא-רפואיים, מתי"א, חונכים של "פותחים עתיד" וכדומה). אחת לזמן מסוים מתכנס פורום עירוני כזה לחשיבה והפריה הדדית. לאחרונה הפורום התכנס בתחילת אפריל, בנוכחות ד"ר מזל מנחם וד"ר שי חן גל, מפקחי שפ"י. הכינוס גרם לתחושה מאד טובה בקרב השותפים ושיקף רצינות, אחריות, מעורבות ומקצועיות רבה.

ולבסוף, חשוב לציין גם את התרומה הרבה להתפתחות המקצועית ולסיפוק המקצועי של הפסיכולוגים החינוכיים בעיר, לצד מיצוב של מחלקת החינוך, והשפ"ח בתוכו, כגוף מקצועי, מעורב וזמין. לאחרונה עבר שינוי בחוק הפסיכותרפיה, וכיום הלכה למעשה, ניתנת אפשרות לפסיכולוגים חינוכיים להרחיב את עבודתם ולהשתמש ביכולותיהם, שעד כה לא יכלו לבוא לידי ביטוי. חוסר זה גרם לא פעם לתסכול רב, לניוון מסוים של היכולות הטיפוליות ו"לבריחה" של פסיכולוגים מומחים לקליניקות הפרטיות מחוץ לעיר. בעקבות כניסת התוכנית, הפסיכולוגים הרחיבו את ימי העבודה בעיר ופועל יוצא של תהליך זה הינו יצירת מחויבות גבוהה יותר לעבודה בעיר, זמינות ונראות!! הפסיכולוגים מביאים לידי ביטוי את הכלים הטיפוליים והדבר מלווה בתחושת מסוגלות, יכולת, סיפוק מקצועי, התפתחות מקצועית (מאחר ונדרשות הדרכות והשתלמויות הולמות כדוגמת בית ספר לפסיכותרפיה), וגם ביכולת להתפרנס בכבוד. יש לציין לחיוב את הפעילות של שפ"י בהסדרת נוהל התשלום וקביעת התעריפים בחוזר מנכ"ל של השלטון המקומי.

ודברי סיום: תהליך התכנון, בחירת התוכניות והקמת התשתיות, נמשך כשנתיים והיה מלווה בעבודה ארגונית מפרכת, תסכולים וקשיים רבים. ההיענות של העיר להצעות שלנו (לבחור ולהעדיף תוכניות של שפ"י על פני תוכניות אחרות שהוצעו) מהווה בעינינו הכרה בערכו ומקומו של שפ"י. כיום אנו נהנים מהפרות. התוכניות "רצות" ואנו מתפנים לבחון את יעילותן, להפיק לקחים ולשפר תוך חשיבה קדימה לשנה הבאה.